

za 500 gld. oškodovan in to na podstavi tajne obsodbe za hrbtom dotičnika! To gotovo ni pravično!

Če učitelj res zasluži tako kazen, naj pride poprej v disciplinarno preiskavo, kjer se lahko opraviči in kaznovan naj bode šele potem, ko je bil pravilno zaslišan; če je pa stvar tako malovredna, da ni vredna disciplinarne preiskave, potem dotičnik tudi ne zasluži grozne kazni, da bi ne smel priti v višji plačilni razred. Ako se izkorišča avancement kot disciplinarno sredstvo, potem postane prezentacijska korporacija skrivno sodišče, koje majhne napake, kakoršne so navadno vzrok slabim kvalifikacijam, na grozovito neusmiljen način kaznuje.

Jedno samo leto, katero slabeje kvalifikovani prosilec dlje služi kakor drugi, ima toliko lakote in potreb, toliko truda in težav za sabo, da jih še tako izvrstna kvalifikacija njegovega mlajšega sopro-silca ne more nikdar nadomestiti, tudi če bi bil pravi genij v črtanji uradnih spisov, v popravljanji nalog ali če zna še tako lepe pikice na „i“ ali kljukice na šumevce staviti. Zato morajo biti pri nameščenji službena leta v prvi vrsti merodajna — pravica mora vladati. Če imata pa dva prosilca jednako službenih let, potem bodi kvalifika-cija merodajna; to je pa tudi jedini vpliv, katerega imej kvalifikacija. Če hočete izredno pridne učitelje za njihovo delovanje poplačati, potem jim dajte posebna pohvalna pisma, častne naslove in premije zato; kdor pa drugim trga kruh od ust, samo da poplača bolje kvalifikovanega učitelja, ta nima srca!

„Nizka duša“.

Ustavoznanstvo.

(Spisal Fr. Orožen.)

E.

Od pragmatične sankcije do Franc Jožefa I.

(1713—2. grudna 1848.)

5. Ustavno gibanje v Slovencih l. 1848. in 1849.

(Dalje.)

Na Koroškem so v deželnem zboru zahtevali Slovenci narodno enakopravnost ter se opirali na dotične sklepe v Ljubljani in Gradcu. Deželni zbor ni ustregel tem željam, posredoval je proti zjedinenju Slovencev in zahteval nezavisnost Koroške od Kranjske. Poslanca dr. Rulić in Milonik sta zahtevala znanje slovenščine od urad-nikov in da se uvede slovenščina v šole. Deželni zbor je prosil vlado, da ustanovi slovensko stolico v Celovcu in po nasvetu Jakominijevem se izrekel zoper sklepe narodne skupščine v Frankfurtu.

Začasni štajerski deželni zbor je imel 90 poslancev, med katerimi je bilo precejšnje število Slovencev in zmernih Nemcev. Žal, da Slovenci niso bili jedini in niso imeli skupnega programa, ko so bili na dnevnem redu njih politični interesi. Slovence so zastopali med drugimi Gurnik, Kreft, dr. Št. Kočevar, Ropotar in Lukešič. Deželni zbor je jamčil štajerskim Slovencem narodno enakopravnost. Sicer pa Slovenci niso dosegli posebnih uspehov v deželnem zboru ter se nadejali, da bode državni zbor pravičnejši slovenskim željam. Tudi v Gradcu je hude debate povzročila razprava o kmetški odvezi. Slovenski poslanci so bili zoper shod v Lincu ter v soglasju z graško „Slovenijo“ se potegovali za združeno Slovenijo.

Dunajski državni zbor je začel svoje seje dné 7. mal. srpana. Malone četrtino vseh zastopnikov so šteli kmetški poslanci. Slovenski poslanci so imeli svoje sedeže na desnici pri drugih slovanskih poslancih, s katerimi so večinoma a ne dosledno glasovali, ker jim je manjkalo narodne in politične solidarnosti. Najodličnejši med slovenskimi poslanci so bili Kranjec, Doljak, Anton Črne, Ulepić, Gorjup, Kavčič in Ambrož. Prva seja je bila zelo hrupna, slovesno pa je odprl državni zbor nadvojvoda Ivan šele 22. mal. srpana s prestolnim govorom, v katerem je povdarjal narodno enakopravnost in tesno zvezo z Nemčijo. Pri razpravi o odstranjenju podložništva in kmetške odveze so mnogo govorili tudi slovenski poslanci, ki so bili na dobrem glasu kot spretni govorniki. Odprava podložništva je pa tudi skoraj jedini uspeh tega državnega zbora.

Zelo važna je bila tudi seja dné 7. kimovca, ko je prišlo v razpravo narodno pitanje. Sklenili so, da se morajo vse razprave, predlogi itd. tudi tolmačiti vsem nenemškim poslancem, ako to želi vsaj deset poslancev. Ta razprava je povzročila hud razpor med slovenskimi poslanci. Nekaj dni pozneje je prav spretno govoril zoper Madjare slovenski poslanec Doljak, ko je prišla na Dunaj deputacija ogerskega državnega zbora, da pridobi dunajski državni zbor kot zaveznika zoper Jelačića in Hrvate. Tudi pri razpravi o dovoljenju pobiranja davkov so se potegnili Slovenci za vlado. V tem pa je pretrgala oktobrova revolucija posvetovanja dunajskega državnega zbora.

Oktobrova revolucija je bila naperjena zoper Avstrijo in Slované. Ministri so pobegnili, državni zbor se je polastil nekaterih pravic izvrševalne oblasti ter se dobrikal upornim Madjarom. Razpošiljal je oklice, razglase, adrese itd. v raznih jezikih do avstrijskih narodov ter tudi poslal svoje poverjenike kakor n. pr. Ambroža, dr. Kranjca in druge med Slovence. V „permanencijo“ sta bila izvoljena tudi dr. Kavčič in Ambrož, drugi slovenski poslanci so pa po večjem zapustili Dunaj. Dunaj je bil končno premagan, cesar pa je premestil državni zbor v Kromeriž na Moravskem. To premeščenje

državnega zbora je bila zmaga avstrijskih Slovanov, ki so bili krepka opora svetli dinastiji.

Slovenski narod se ni ujemal s tistimi slovenskimi poslanci, ki so po umoru vojnega ministra Latoura še ostali v državnem zboru, katerega narod ni več priznal kot zakonito zastopstvo. Slovenci so ostali zvesti svojemu cesarju in vladi, kar se je pokazalo o raznih prilikah. Poverjeniki dunajskega državnega zbora so prišli tudi med štajerske Slovence, da tam osnujejo črno vojsko Dunaju v pomoč, a spodletelo jim je. Velike zasluge je imela graška „Slovenija“, ki je odločno delovala zoper črno vojsko. Sijajno je zmagalo pri nas avstrijsko domoljubje; štajerski Slovenci so se pogajali s kranjskimi Slovenci, da bi se skupno vzdignili za Avstrijo in cesarja. Predno pa se je uresničila ta zaveza, padel je Dunaj. Na Koroškem je deželni odbor ponujal Dunaju pomoč, koroški Slovenci so pa zavzeli odločno avstrijsko stališče. Na Primorskem so zelo rogovilili Italijani, Slovani so pa krepko podpirali vlado. Sevé da so tudi kranjski Slovenci ostali zvesti Avstriji. „Slovensko društvo“ je krepko delovalo proti rovarjem in poslalo adresno cesarju in Jelačiću. Kranjski stanovi so odločno prosvedovali proti Frankfurtu in proti avstrijskemu gibanju. Slovenski narod je hudo obsojal one slovenske poslanece, ki so po oktobrovi revoluciji še ostali v dunajskem državnem zboru.

Dné 2. grudna l. 1848. se je odpovedal kroni Ferdinand I. Nastopil je vlado Franc Jožef I. Še predno se je udal Dunaj, premestil je cesar državni zbor v Kromeriž. V prvi seji je razvil ministerski predsednik Schwarzenberg svoj program, ki je vobče zadovoljil Slovence posebno tudi zaradi tega, ker sta bila v ministerstvu tudi dva Slovana. Slovenci so ostali v vladni stranki in pristopili slovanskemu klubu, ki je štel 120 članov. Slovenski poslanci so tudi v Kromerižu večkrat govorili ter tu in tam tudi stavili kak samostalen predlog. Poslanec Sever je predlagal, da se odpravi užitnina in nadomesti s progresivnim davkom od imetja, da se obdrži finančna straža le ob mejah, da se dovoli kmetskim posestnikom neomejena pravica do izročitve imetja i. t. d. Ambrož pa se je pritoževal o nekaterih kranjskih grajščinah, da uničujejo gozdove. Nastala je razburjenost tudi med slovenskimi poslanci pri razpravi o „osnovnih pravicah“. Pri razpravi o točki 1. („Vsa oblast izvira iz naroda“) obveljal je končno Slovence Ulepića predlog, da se izpusti točka 1., „ker ne spada sem“. Poleg Ulepića so večkrat posegli v razpravo Ambrož, Kavčič, Gorjup, Rulić, Smrekar in dr. Ovičaj. Dné 6. sušca 1849 je bil nepričakovano razpuščen državni zbor v Kromerižu.

Že dunajski državni zbor je izvolil po nasvetu dr. Kavčiča „ustavni“ odbor, v katerem so bili Slovenci dr. Miklošič, dr. Kranjec,

Ambrož, dr. Kavčič, Gorjup in pl. Laufenstein (namesto Ambroža). Dr. Kavčič je predložil podroben načrt za razdelitev Avstrije po narodnostih, a odboru ta nasvet ni ugajal. Dne 5. sušca l. 1849. je končal „ustavni odbor“ svoje posvetovanje, a izdelal račun brez gostilničarja.

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Deveto poglavje.

O deželskih pravicah.

Re kriči tako, Tine! To ne koristi nič. Bilo bi mi žal, da se zidarju pripeti kakšna nesreča. Jaz mu rad odpuščam, ker ga je gnala na to revščina. Samo to je hudo in krivično, da se naše stare pravice v deželi nič več ne spoštujejo.“

Sosedje poslušajo pazno, kadar je prišel o deželskih pravicah govoriti.

„Jaz sem star človek, prijatelji moji, pa mi ni veliko do tega. Otrok nimam, z menoj gre vse s tega sveta; toda vi imate deco, dragi moji, vam mora biti veliko ležeče na naših pravicah.“

„Da, da, naše pravice, naše pravice!“ vpijejo vaščani. „Ti si naš zastopnik, torej moraš nas braniti in varovati naše pravice.“

Starešina: Resnično, sosede moji, pravica krčmarjenja je stvar občinska, in ta pravica je dragocena, tedaj jo moramo tudi varovati.“

Nekateri vaščani jamejo z glavami odkimovati in drug drugemu šepetati na uho:

„Do zdaj ni občine nikdo povprašal za to, ali zdaj bi rad, da ga občina izvele iz blata, v katero je zabredel“. Drugi začno še krepkeje razgrajati, napadati, grditi in psovati ter zahtevajo, da se precej jutri snide občinski odbor, da se o tem posvetuje.

Pametnejši so molčali ter le na tiho šepetali drug drugemu: „Bodemo videli, kaj bode iz tega krika, kadar postanejo trezni.“

Starešina pa je med tem pil po malo svoje vodeno vino ter govoril še dalje o deželskih pravicah svojim sosedom samo radi tega, da bi jih še bolj razpalil.

— „Vi vsi veste“, pravi starešina zopet, „kako so se naši predniki borili z gospodo za naše občinske pravice“.

„To mi je moj ded pripovedoval tisočkrat, namreč: „Kadar gospoda prijazno govori z reveži v vasi, potem naj le Bog pomaga vaščanom! To dela le zavoljo tega, da razdvoji vaščane in pa da

Ambrož, dr. Kavčič, Gorjup in pl. Laufenstein (namesto Ambroža). Dr. Kavčič je predložil podroben načrt za razdelitev Avstrije po narodnostih, a odboru ta nasvet ni ugajal. Dne 5. sušca l. 1849. je končal „ustavni odbor“ svoje posvetovanje, a izdelal račun brez gostilničarja.

(Dalje prih.)

Martin in Jera.

(J. Ravnikar.)

Deveto poglavje.

O deželskih pravicah.

Re kriči tako, Tine! To ne koristi nič. Bilo bi mi žal, da se zidarju pripeti kakšna nesreča. Jaz mu rad odpuščam, ker ga je gnala na to revščina. Samo to je hudo in krivično, da se naše stare pravice v deželi nič več ne spoštujejo.“

Sosedje poslušajo pazno, kadar je prišel o deželskih pravicah govoriti.

„Jaz sem star človek, prijatelji moji, pa mi ni veliko do tega. Otrok nimam, z menoj gre vse s tega sveta; toda vi imate deco, dragi moji, vam mora biti veliko ležeče na naših pravicah.“

„Da, da, naše pravice, naše pravice!“ vpijejo vaščani. „Ti si naš zastopnik, torej moraš nas braniti in varovati naše pravice.“

Starešina: Resnično, sosede moji, pravica krčmarjenja je stvar občinska, in ta pravica je dragocena, tedaj jo moramo tudi varovati.“

Nekateri vaščani jamejo z glavami odkimovati in drug drugemu šepetati na uho:

„Do zdaj ni občine nikdo povprašal za to, ali zdaj bi rad, da ga občina izvleče iz blata, v katero je zabredel“. Drugi začno še krepkeje razgrajati, napadati, grditi in psovati ter zahtevajo, da se precej jutri snide občinski odbor, da se o tem posvetuje.

Pametnejši so molčali ter le na tiho šepetali drug drugemu: „Bodemo videli, kaj bode iz tega krika, kadar postanejo trezni.“

Starešina pa je med tem pil po malo svoje vodeno vino ter govoril še dalje o deželskih pravicah svojim sosedom samo radi tega, da bi jih še bolj razpalil.

— „Vi vsi veste“, pravi starešina zopet, „kako so se naši predniki borili z gospodo za naše občinske pravice“.

„To mi je moj ded pripovedoval tisočkrat, namreč: „Kadar gospoda prijazno govori z reveži v vasi, potem naj le Bog pomaga vaščanom! To dela le zavoljo tega, da razdvoji vaščane in pa da

lažje doseže svoj naklep. Sosedje, on je govoril resnico! Čemu moramo vedno biti gospôdi za igračo“.

Vaščani: To je sveta resnica! Mi moramo vedno biti gospôdi za igračo!

Starešina: Verujte mi, bratje moji! Ako vaši zastopniki in starešine ne bodo imeli nobene veljave, zgodilo se vam bode, kakor vojski brez reserve (založne vojske), katero napade močnejši sovražnik. Novi predstojnik je zvit kakor hudir. Tega sicer ne opazi na njem živa duša, ali vender ne spregovori s človekom prijazne besede brez posebnih razlogov. Če bi vi le vedeli polovico od tega, kar vem jaz, potem bi mi ne bilo treba govoriti. No, upam, da niste prismojenci. To bode te že še boljše opazili — in takrat pozor!“

Korač, s katerim se je Stiskač dogovoril že poprej, doda temu na starešinino znamenje:

„Misliš li, starešina, da mi ne vidimo namena; predstojnik bi rad oddal gostilnico kateremu svojih ljubljencev.“

Starešina: Mari ste to že opazili?

Vaščani: Smo, smo! zavpijejo glasno. Ali mi tega ne dopustimo, naši otroci morajo imeti prosto krčmarjenje, kakor ga imamo tudi mi.

Korač: Takov ljubljeneц predstojnikov bi utegnil od nas za liter cekin zahtevati; nas bi pa naši otroci preklinjali še v grobu.

Starešina: To je vender malo pretirano, Korač! Cekina bi vender ne zahteval za liter.

Korač: Prosim te, starešina, molči! Menda si toliko pameten, da umeješ: „Čim manj prodajalcev, tem slabša roba“, sosebno če jo ponuja pošast naroda. Ako bode predstojnikov ljubljeneц sam krčmaril, no, potem lahko misliš, po čem bode liter. Saj je vino že zdaj predrago zaradi nesrečnega vinotočja.

Starešina: Poglej no, govoriš prav dobro! — „Res je, da bode tako, če mi sami v to dovolimo“, začno vaščani vpiti, ter vpijejo še dalje. Slednjič se izpremeni ves ta razgovor v besno kričanje vpijanjene druhali.

(Dalje prih.)

K šolski higijeni.

(Drd. Iv. Borštnik.)

IV.

(Dalje.)

Tretji najbolj zunanji, ko stisnemo oko, nam prav pod prsti ležeči del tega meha je precej trd in debel in njegova stvar je, da varuje oko na zunaj; tudi ta zunanja odeva ima več plastij in ni povsodi jednako močna, jednako debela. Zadej visi namreč oko kot jabolko na debelem repku, na očesnem živcu in tamo kjer ta prodre